

Spel en wetenschap

P. EIKELENBOOM

In zijn *Proeve eener bepaling van het spel-element der cultuur* beschrijft Huizinga (1938) de homo ludens. De spelende mens, die naast de homo faber zijn plaats verdient. Spel wordt door Huizinga in de eerste plaats als cultuurverschijnsel beschouwd en niet als een biologische of psychologische functie. De laatste zienswijze zou uitgaan van de veronderstelling dat het spel gebeurt ter wille van iets anders en een zekere biologische doelmatigheid dient. Spel is volgens de opvatting van Huizinga een vrije handeling die geen direct nut dient en volgens willekeurig afgesproken maar strikte regels uitgevoerd wordt. Het spel verwezenlijkt in de onvolmaakte wereld een tijdelijke en beperkte volmaaktheid. De orde, die het spel oplegt, is absoluut, en de geringste afwijking daarvan bederft het spel en ontnemt het zijn karakter. Na deze uiteenzetting bespreekt Huizinga spel en spelvormen in de rechtspraak, de oorlog, de wijsbegeerte en de kunst. Bij het spelelement van de contemporaine cultuur merkt hij op dat het hedendaagse zakenleven zekere speltrekken aanneemt.

De wetenschap valt volgens Huizinga echter buiten het spel. Wetenschap zoekt namelijk geldigheid en contact met de werkelijkheid. Door haar strenge eisen van exactheid en waarheidsliefde is ze betrekkelijk weinig toegankelijk voor de spelhouding. In feite vindt Huizinga een al te grote spellust met woorden en begrippen een gevaar voor de wetenschap. Dit gevaar meent hij te onderkennen bij toepassing van de psychoanalytische beginselen in de wetenschap, en hij waarschuwt: 'Wordt niet meer dan één wetenschap door een al te gereede toepassing der Freudiaansche terminologie door bevoegden en onbevoegden tot een spel herleid?' Deze constatering vraagt om enige overdenking daar het stoutmoedig, en mogelijk zelfs enigszins onbezonnen, toepassen van recent verworven fundamentele inzichten op andere terreinen van wetenschap niet alleen een uitdagende maar ook een vruchtbare wetenschappelijke strategie is. Het heeft iets fascinerends wanneer onderzoekers zich laten meeslepen door het succes van hun eigen gedachtegoed en zo begrippen die aan hun inzicht ten grondslag liggen, gebruiken om andere wetenschapsgebieden op een nieuwe wijze in kaart te brengen. De nieuwe zienswijze bestaat eruit dat andere dan de gangbare (spel)regels worden gebruikt om feiten te ordenen en verbanden te leggen. Of dit zal leiden tot een paradigmashift binnen een bepaald wetenschapsgebied is niet voorspelbaar. We weten inmiddels de uitkomst van de toepassing van psychoanalytische inzichten op allerlei wetenschapsgebieden. Uit deze uitkomst mag echter niet geconcludeerd worden dat de door psychoanalytische inzichten geïnspireerde onderzoekers van destijds dermate onvervaardde spelers waren dat ze geen serieuze wetenschappers waren. Er kan slechts geconstateerd worden dat,

achteraf gezien, hun spelregels het niet hebben gehaald.

Inmiddels heeft binnen de psychiatrie niet langer het psychologische, maar het neurowetenschappelijke paradigma weer het primaat. En zoals in het begin van deze eeuw de psychoanalytische denkwijze haar spelregels grensverleggend probeerde uit te testen, geldt dit aan het eind van deze eeuw voor de moleculaire pathologie. In dit verband is het recente onderzoek naar dementie illustratief. De verschillende vormen van dementie werden tientallen jaren beschouwd als het gevolg van een (onbegrepen) neurodegeneratief proces. Door de toepassing van moleculair-genetisch onderzoek zijn de moleculair-pathologische cascaden die ten grondslag liggen aan de ziekte van Alzheimer, de ziekte van Pick, de ziekte van Creutzfeldt-Jakob en de ziekte van Huntington binnen enkele jaren tijd grotendeels ontrafeld. Door de inbouw van de meest cruciale genetische fouten in eicellen van muizen zijn inmiddels transgene diermodellen voor farmacotherapeutisch onderzoek beschikbaar. Zullen de spelregels van de moleculaire pathologie, dat wil zeggen het beschrijven van ziekteprocessen op moleculair niveau, ook de richting aangeven waarin de pathogenese van schizofrenie en bipolaire psychosen in de nabije toekomst bestudeerd zal worden? Zal deze weg leiden tot het verkrijgen van transgene schizofrene muizen en getransfecteerde manisch-depressieve cellen waarmee vervolgens de homo faber, werkzaam in de farmaceutische laboratoria, nieuwe geneesmiddelen kan ontwikkelen en uittesten? Het zijn vragen die uiteindelijk 'slechts' de consequenties zijn van het verkennen van nieuwe spelvormen op het gebied van de psychiatrie door de homo ludens.

LITERATUUR

- Huizinga, J. (1938). *Homo Ludens. Proeve eener bepaling van het spel-element der cultuur*. Haarlem: H.D. Tjeenk Willink & Zoon N. V.